

že sovraži in se je boji, ravnatoko tujih ljudi. Kaj so mu Nemci? Njegovi narodni nasprotniki? Ne — oni so mu tuji, kakor strup, ki si je bogvekako in kdaj izvrtal pot v sok drevesa in ga izpodjeda, dokler ne usahne. Za kaj živi, kaj ljubi, za kaj mrè ta kmet? Za zemljo, za grudo, ki jo je podedoval od svojih prednikov in od katere tujcem tudi za drag denar ne odstopi niti pol pedi. Najlepša stran v „Straži“ je tista, kjer opisuje pisatelj, kako Polž v zgodnjem jutru gre obdelovat svojo njivico in se z zemljo in s svojimi živinčeti pogovarja.

„Neumni kmet! neumni kmet! ... kako je neumen ta kmet!“ ... so kričali vrabci.

„Aha!“ je godrnjal Polž in vihtel bič. „Ko bi vas poslušal, požrešneži, bi kmalu tudi vi poginili za plotom. Zdaj bodo pa še noreli tukaj, ti lenuhi!“ ...

Niti veselja ni imel Polž pri svojem delu niti priznanja. Ne samo, da so vrabci z vreščanjem kritizirali njegovo delo, da sta mu konja - kostanjevca zaničljivo mahala z repi pod nosom, še brani nista hoteli iti naprej in sta se mu upirali z vsemi silami in vsak kamenček, vsaka pest zemlje mu je na svoj način delala zapreke. Vsakih par korakov sta obstala konja, vsa zdelana, in kadar je Polž zakričal: tihot, otroka! — sta se konja res premaknila, toda brani sta ju zopet zadrževali in vlekli nazaj. Ko odnehata brani, premagani od napora, tedaj pa nagaja zopet kamenje konjema pod kopiti, ali se zapičijo branama zobje, in često se jima kateri odlomi. Tako se mu torej celó zemlja upira, nehvaležnica.

„Slabši si od svinje!“ se je razjezil kmet. „Ko bi svinjo tako česal s ščetjo kakor tebe z brano, se ne bi samo mirneje obnašala, ampak bi še krulila v zahvalo. Ti pa se neprestano upiraš, kakor bi ti delal krivico!“ ...

Za grajano zemljo se je zavzelo solnce in vrglo velikanski snop svetlobe na pepelasto polje, na katerem so se tuhtant videle temne ali rumenkaste lise.

„Poglej,“ je reklo solnce. „Ali vidiš ta črni kos zemlje? Tako črn je bil ves hrib, ko je tvoj oče na njem sejal pšenico. Sedaj pa poglej ta rumeni kos: tu že gleda glina izpod prsti in kmalu ti zavzame celó zemljo.“

„Kaj sem jaz temu kriv?“ je odvrnil Polž.

„Ti nisi kriv?“ je šepetala zemlja okoli. „Sam ješ trikrat na dan, in mene — kolikokrat me krmiš? ... Komaj vsakih osem let. Pa koliko mi daješ? Pes bi poginil pri taki hrani. In česa ti je žal za-me siroto? ... Glej — sram me je povedati — z živinskim gnojem skopariš ...“

Kmet je skrušen povetil glavo.

„Sam spiš, če te žena ne spodi, tudi dvakrat na dan; koliko pa daš meni počitka? Vsakih deset let, pa še takrat me živina tepta. In jaz naj bom s tvojim vlačanjem zadovoljna? Poskusi enkrat in ne daj sena in ne nastelji kravam v hlevu, počesi jih samo s ščetjo, in videl boš, koliko boš imel mleka! Poginilo ti bo živinče, občina bo poslala živinozdravnika, da ti pobije ostalo živino in niti žid ne bo kupil koz.“

„Oj, za Boga, za Boga!“ ... je vzdihoval kmet, spoznavši, da ima zemlja prav. Toda kljub pobitosti se ni nikomur smilil v tem trpljenju. —

Nadaljni razvoj povesti brez presenetujočih katastrof mirno in nevzdržno slika boj kmeta s zemljo, svojci, tujci in s svojo lastno počasnostjo in omahlji-

vostjo. Toda v usodnem trenutku ga ne zapusti njegova trdna, uporna in zdrava kmečka narava. Že je hotel prodati svojo zemljo Nemcem, ki so se vgnezdili okoli njegovega posestva, mu odjedali s svojim umnim gospodarstvom in obrtjo vsak dobiček in od vseh strani pritiskali nanj. Tedaj pa se dvigne iz bolniške postelje njegova na smrt bolna žena in ga roti v mrzlični blaznosti, naj rodne grude ne proda tujcu: „Ti izdajavec! ... ti zatajavec!“ ... je izbruhnila hipoma, grozeč mu s pestjo. „Ti prodajaš zemljo? ... Ti bi prodal celo Gospoda Jezusa židom! ... Naveličal si se biti pošten gospodar, kakor je bil tvoj oče, in hočeš iti potepati se med ljudi? Kam pojde pa Andrejček? ... Hodil bo za tujim plugom ... Kako pa mene pokoplješ? ... Kot gospodinjo, ali kot kočarico?“ ...

Potegnila ga je za seboj in stopila sta na led. Ko sta prišla na sredo reke, je začela zopet Polževka.

„Stoj tu, Judež!“ ... je zaklicala, zgrabivši ga za obe roki. „Ti misliš še prodati zemljo? Jaz ti ne verjamem več ... Poslušaj,“ je dejala v mrzlični razdraženosti. „Če le prodáš, prekolne Bog tebe in fanta ... Ta led se vdere pod teboj, če se ne odrečeš hudičevim mislim ... Jaz ti po smrti ne dam miru ... Nikdar ne boš imel spanja, kajti če bi tudi zaspal, vstanem iz groba in ti bom oči odpirala ...“ Kmet ne proda zemlje in prisili najbolj zagrizenega Nemca, ki je špekuliral na njegovo zemljišče, da odide iz okraja. Lepa oblika se druži z mislijo, da naj bo vsaka kmečka hiša straža proti prodirajočemu tujcu, vsaka ped zemlje svetinja, ob kateri se greje, raduje in krepča rod za rod in vsesava vedno pomlajajočo se svežo silo domače zemlje. To bodi krog, iz katerega se naj širi zdrava narodnostna ideja, sloneča na trdi gospodarski organizaciji in nepokvarjeni npravni moči kmečkemu stanu.

Spectator.

Znanci. Povesti in orisi. Spisal Rado Murnik. V Ljubljani, 1907. Založil L. Schwentner. 80, str. 190. Cena broš. 2 K, eleg. v platno vez. 3 K, po pošti 20 h več. — Rado Murnik, čigar veseli „Navihanci“ so nas pred par leti izvrstno zabavali, nam je zdaj podal „Znanci“. „Znanci“ jim pravi brž zato, ker nekatere teh „povesti in orisov“ že poznamo iz podlistkov naših dnevnikov. Nekaj je resnih, nekaj šaljivih. Kjer se pričinja šala, dovtip, humor — tam je Rado doma. Resnoba se zdi da mu ne pristaja, in črtice resnega značaja v tej knjigi se mu niso kaj posrečile. Lepa je pač „Materino srce“; tudi „Američanka“ ima fino pointo; v ostalih pa zlasti motijo slabe motivacije. Ljudje na primer obolevajo in mró tebi nič meni nič, in bralcu se zdi, kakor da je Radu „navihancu“ tudi to zabava, če se naenkrat za smrt prehladita mati in sin („Mladi kavalir“) ali pa če na osmih straneh grozni „Rekrut“ zakolje svojo Lenko, korporala Temanca in sebe. — Tudi pri „Gorjanskem župniku“ in „Mirjami“ ne moremo verjeti vseh tistih nenadnih bolezni in smrti. — Boljše so torej šaljivke. Prav kratkočasna sta „Abstinenta“, poln dobrih dovtipov „Zaspane“, „Večni snubač“, je izvrsten, „Petelinski pa Praznoslamski“ sta v svojem genu non plus ultra. — Knjigo daš lahko vsakomu v roko — in to je tudi veliko. Če bi hoteli prerekati malenkostim, bi dejali, da so nam „vojaške litanije“ v „Rekrutu“ neljubo zazvenele na uho. Od cerkvenih molitev — šalo strani! Jezik je zelo skrbno

opiljen, brušen — in tropico lepih, pristno slovenskih izrazov pozna Murnik, ki jih bodo mnogi bralci ali pa nemara celo „pisatelji“ šele po „Pleteršniku“ iskali.

Dr. Opeka.

Cerkvena glasba. P. H. Sattner je izdal „Marijine pesmi za mešan zbor in orglje“ (Part. 180, glasovi po 50 v. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani.) Deset pesmi v tem zvezku je pripravnih zlasti za šmarnice; zložene so z izbranim okusom, melodiozne in ne težke. — G. Ign. Hladnik je izdal „Devetnajst Marijinih pesmi“ za solospesve, mešan zbor in spremljivo orgelj. (Op. 51. Cena 2 K, založil skladatelj.) Tudi te pesmi so dobrodošle za majnik.

Vyhubit. Obraz slovenského utrpení. Napsal K. Targo. Nákladem Emila Šolce v Telči na Moravě. Str. 63. — G. K. Targo popisuje v knjižici, ki jo je izdal pod naslovom „Vyhubit“ (Iztrebiti), kratko ali jedrnatno žalostne razmere Slovakov na Ogrskem. Knjižica je sedaj, ko se skoraj vsa omikana Evropa zanima za ogrske Slovake, dobro došla. Na 63 straneh pisatelj piše o mažarski državni ideji, o šolah, političnem življenju na Ogrskem, o državnih uradih, železnicah, obrtu in trgovini, o družtvih in književnosti itd., sploh o vsem, kar more zanimati prijatelja zatiranih Slovakov. V poglavju o sodiščih našteva vse politične pravde proti Slovaku v zadnjih letih. Zlasti zanimivo je poglavje o posledicah mažarizacije, ki je vzrok, da se toliko Slovakov izseljuje iz Ogrske. Na celim svetu ni dežele, iz katere bi se toliko ljudstva izseljevalo kakor iz Slovaške. In vendar Slovaško ni nerodoviten kraj. Več prosvete in večja skrb ogrske vlade bi lahko napravila iz Slovaške premožno in zelo prijetno deželo. Slovaško ima dovolj rodovitnega sveta in za veliko obrt je kakor nalašč ustvarjeno. Bedo in revščino na Slovaškem je zakrivila mažarizacija. Mažarske šole učijo

slovaško mladino sramovati se materinskega jezika, svoje rojake zaničevati, sovražiti in preganjati in ko pozneje ti renegati postanejo uradniki, so za denunciranje in preganjanje svojega naroda plačani s sinekurami, višjimi službami, koncesijami. Pregarjati svoj narod — to je na Slovaškem pogoj kariere. In kako vpliva mažarizacija na slovaško prosveto? Ni slovaške univerze, ni tehnike, ni teoloških zavodov, ni srednjih, strokovnih in meščanskih šol, in ljudske šole so izvečine mažarske. Čisto slovaških ljudskih šol ni razen tistih, ki se v njih učé rokodelci in kočarji, ki niso večji mažarskega jezika. Odkod naj se vzamejo slovaški učenjaki, pisatelji, umetniki, odkod omikano meščanstvo, omikani obrtniki in kmetje? Tudi pravopisa se mora Slovak naučiti zasebno. Ako imajo celo v takih razmerah Slovaki vendar književnost, je pravi čudež. Vladni činitelji in vohuni na vse načine ovirajo razvoj slovaške književnosti. Uradnik, profesor, učitelj, zdravnik, gostilničar ne naročuje slovaških listov; ako se vendar kateri najde, je to častna izjema. Naročniki slovaških listov so preganjani, kot bi storili kaj krivega. Kdo naj potem gmotno podpira slovaško slovstvo? In ako Slovaki radi nedostatka svojih lastnih duševnih proizvodov čitajo češke knjige, jih državnemu pravdniku denuncirajo kot „panslaviste“ in „izdajalce domovine“... Najbolj žalostno je — piše pisatelj — da si mora revno slovaško ljudstvo to tiransko mažarizacijo samo plačevati. Slovaške občine si morajo plačevati „notarja“ (občinskega tajnika), ki celo občino mažarizuje in drži v kleščah; občine si morajo plačevati zdravnika, ki drži z notarjem in pomaga mažarizovati, občine si morajo plačevati mažarske otroške vrtce, ki odtujujejo slovaško deco že od tretjega leta. Slovaški narod mora plačevati davek državi, ki dela v njegov pogin. — Uvod naznanja, da knjižica „Vyhubit“ izide v več evropskih jezikih, v Ameriki v angleškem jeziku.

Fr. Štingl.

RUMUNSKA SVATBA